

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՑ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 22

1 Մարտ 1898

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆ

Պատր. Ալի Ճառարեւի Թիւ 20

1898

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—==—

- 1 Ընտանեկան Աստեղաբաշխութիւն.
- 2 Խօսք ընդ Տիրամօր.
- 3 Խոնջ բռնակն.
- 4 Երկայնակեցութեան գաղտնիքները.
- 5 Օրհնադրութիւն Յամանեան ըստ ծիսի Անաճիտայ.
- 2 Յարաբերութիւն Աստուծոյ ընդ մարդկան և մարդկան ընդ Աստուծոյ.
- 6 ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Ոսթրալիա Տարի

թիւ 22

1 Մարտ 1898

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՍՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն տես քիւ 21)

Լ Ո Ւ Ս Ի Ն

65. Ա. Լուսնին առերեսոյթ շարժումն.— Յարդ ըմբռնեցիր, Սիրելի, թէ Երկիրս մոլորակ ասող մ'ըլլալով՝ Արեւուն հետ զանազան յարաբերութիւններ ունի. 24 ժամուան մէջ թաւալելով ինքն իր վրայ՝ գիշեր եւ ցերեկ կ'ունենայ. եւ պարբերական շրջանն կատարելով տարուան մը մէջ՝ կ'ունենայ չորս եղանակներն:

Սակայն այդ տարեկան շրջանին մէջ Երկիրս առանձին չըդառնար Արեւուն վրայ. ունի իր ետեւէն Լուսինն, որ իր Արբանեակն է. իրեն նման մոլորակ, եւ իրեն անբաժան ընկեր. որուն ազդեցութիւնն կը կրեն մեր անհուն ուկիւսնոսներն անգամ. Լուսինն՝ մերթ քառորդ, մերթ լուր, մեր խաւարին գիշերներն ազօտ կը լուսաւորէ. այդ դալկահար լոյսն՝ զոր արեււէն ընդունելով կ'անդրադարձունէ մերթ մեր խաղաղիկ ծովերուն վրայ գիշերային ջահ մը ծագելով լուսատու ամառնային երեկոյթներուն զուարթ պտոյտներու, եւ մերթ յուզեալ ջրերուն լեռնակուտակ փրփուրներու վրայ՝ անուշողի վտանգն պատկերելով, այդ դալկահար լոյսն՝ որ աշխարհիս տխուր եւ զուարթ սրտերու բաբախմանց վկայ եղած է, եւ ամենուն ալ անզգայ եղանակաւ, յայտնի է որ՝ Սիրելի՛ պիտի հետաքրքրէ

զմեղ այժմ, զիտնալ թէ ի՞նչ է իր գոյութիւնն, ի՞նչ է իր գործն:

66. Համառօտիւ պիտի ջանամ յագեցունել Քու իրաւացի հետաքրքրութիւնդ. ուշ չիր:

Երկու բան մանաւանդ Լուսնի վրայ դիտած ես Դու, զոր այդ քիւրաւոր աստղերէն որ երկնից երեւն կը զարդարեն՝ ոչ մէկն՝ ցոյց կուտայ: Առաջին, Լուսինն ամեն գիշեր չտեսնուիր մեզ. երկրորդ, միշտ նոյն ձեւով չերեւիր: Այս երկուքն՝ որ Քու ուշադրութիւնդ նախ զրաւած են, պահ մը պիտի թուզում ես եւ երրորդի մը վրայ պիտի խօսիմ:

67. Եթէ քանի մը գիշեր հետզհետէ դիտելու ըլլանք լուսինն՝ կը տեսնենք՝ որ արեւմուտքէն դէպ արեւելք երկնային կամարին վրայ չրջան կ'ընէ: Եւ արդարեւ տալս չէ այդ շարժումն, այլ իրական: Այս շարժման պատճառաւ՝ կը տեսնենք զիսկով՝ որ օրէ օր լուսնին ծագումն երթալով կ'ուշանայ տարւոյն ամեն եղանակներուն մէջ: Այդ ուշանալն կամ յետամնացութիւնն երբեմն աւելի է եւ երբեմն նուազ. միջին թըւով 49 վայրկեան է:

Ենթադրելով ուրեմն՝ թէ այսօր արեւուն մտնելուն ժամանակ լուսինն ալ մտնէ մօրն, վաղիւ արեւէն զրեթէ երեք քառորդ վերջը կը մտնէ. միւս օրն՝ արեւու մտած ատենն՝ լուսինն երկնից երեւն աւելի բարձր է, որով զրեթէ մէկ ու կէս ժամ յետոյ պիտի մտնէ մօրն. այսպէս հետզհետէ: Որով քանի մ'օր յետոյ մինչդեռ արեւն մտնելու վրայ է, լուսինն իր բարձրագէտին հասած պիտի ըլլայ: Այսպէս առաջ երթալով, պիտի հասնի օր մը՝ յորում արեւն պիտի մտնէ արեւմուտքն եւ լուսինն պիտի երեւի միւս կողմէն: Այս 49 վայրկեան միջին հաշուով ետ մնալն՝ պատճառ է այս փոփոխմանց: Տակաւ առ տակաւ արեւէն սակաւիկ ինչ կանուխ պիտի ելլէ, եւ արեւուն լոյսն վրայ հասնելով պիտի չտեսնուի. եւնա:

Ամիսփելով վերի ըսուածն՝ կը տեսնենք արեւն որ կարծես պայքարի մտեր է լուսնին հետ, եւ միշտ իր կռնակն թողլով զայն՝ կ'ըշտապէ իր քայլերն, մինչեւ կը հասնի անոր եւ նոյն քայլերով կ'անցնի առաջ:

68. Այս երեւոյթներն դիտել զժուարին չէ Քեզ Սիրելիս, բաւական է որ քիչ մը քունէդ զոհելով գիշերներն ուշ երթաս անկողին, եւ առաւօտներն քիչ մը կանուխ ելլես, ամիս մը միայն. եւ միշտ ձեռքդ ունենաս ժամացոյցդ:

Եթէ այսպէս ընես, ահառ ատեն մանաւանդ, թէ հաճոյք պիտի զգաս երեկոյեան եւ առաւօտեան քաղցրասիւզ զեփիւռով թոքերդ պարարելով, եւ թէ հետաքրքրութիւնդ լիովին պիտի յագեցունես: Պիտի նշմարես երբեմն երկնիդ երեսէն լուսնին բացակայութիւնն զիշերներն, եւ ժամանակ ժամանակ իր առած զանազան ձեւերն. պիտի հասկընաս՝ որ այդ ձեւերն պարբերական ըլլալով՝ արեւէն ունեցած հեռաւորութեան եւ առած դիրքէն կախումն ունին, եւ պիտի համոզուիս՝ թէ յերաւի կանոնաւոր շարժմամբ երկրագնտիս վրայ կը շրջի: — Բայց որպէս զի առանձին մնալով չձանձրանաս, կ'ուզեմ ֆեզ ընկեր ըլլալ:

Սկսինք. Տեսած ես շատ անգամ Մանիկ կամ Եղջիւր լուսինն, եւ Առաջին քառորդ եւ Վերջին քառորդներն, Լուր լուսինն կամ Լրումն լուսնին, երբ ամբողջովին լուսաւոր է. արդ դիտէ եւ տես, երբ արեւուն մտնելու կամ ելլելու պահուն լուսինն իր բարձրագէտին վրայ է՝ միշտ քառորդ է. իսկ երբ արեւուն մտնելու ատենն լուսինն կ'ելլէ՝ միշտ լուր կամ ամբողջ է. վասն զի արեւուն ճիշդ դէմն է: Եւ վասն զի ուղիղ ժամացոյցով մը լուսնին ծագման օրական գրեթէ $\frac{3}{4}$ (երեք քառորդ ժամու) յետամնացութիւնն կրնանք հասկնալ. այսպէս ալ զիւրաւ կրնանք գտնել՝ թէ 7 օրէ քիչ մ'աւելի ժամանակի մէջ գրեթէ լուսինն արեւէն $\frac{1}{4}$ շրջանակ կը հեռանայ, ($360^{\circ} : 4 = 90^{\circ}$). որով 29 օրէ գրեթէ արեւուն նկատմամբ իր առաջին զիրքն կ'առնէ:

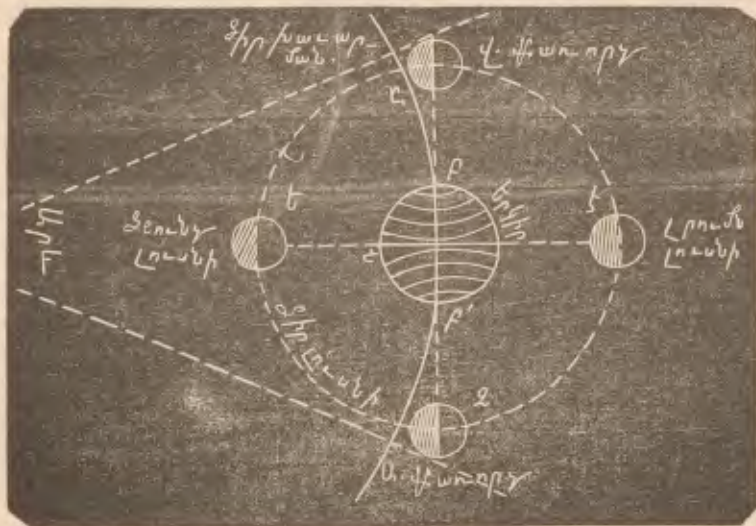
69. Լուսնին երկրիս շուրջը կատարած շրջանին տեւողութիւնն է գրեթէ 29 ու կէս օր. որով երկրիս տարեկան շրջանին մէջ՝ լուսինն 12 ու կէս անգամ գրեթէ երկրիս շուրջն դարձած է: — Բուն ճշգրտութեամբ լուսնին շրջանին տեւողութիւնն է 29 օր, 12 ժամ, 44 վայրկեան, 3 ընկէ:

70. Քննենք միասին հետեւեալ ձեւ 10 պատկերն.

Չախակողմն անհուն հեռաւորութեամբ նկատենք արեւն, մէջտեղ կեցած է Երկիրս, որուն շուրջը պատող գիծն լուսնի թերատաձեւն է, իսկ վրայի չորս գունդերն՝ լուսինն կը պատկերեն իր չորս գլխաւոր ժամանակներով: Լուսինն այդ շրջանը ամսօրեայ ժամանակէ կանուխ կատարելուն համար՝ կրնանք երկիրս անշարժ կարծել պահիկ մը. եւ այս ենթադրութեամբ՝ քիչ յետոյ պիտի տեսնենք որ գրեթէ երկու օրուան զանազանութիւն միայն պիտի ունենանք լուսնի բուն իրական թաւալ-

ման եւ լուսնական շրջանին մէջ, Պատկերին մէջ լուսնին ծիրն երկրի թերատածեւ ծիրին հետ նոյն մակարդակի վրայ է. եւ այս ի հարկէ է. վասն զի թուղթին մակարդակն (երեսն) մի է. մինչդեռ իրական լուսնի մակարդակն՝ Ծիր խաւարման կոչուած մակարդակին վրայ հակած է $50^{\circ} 8' 48''$. Ծիր խաւարման կոչուածն նոյն է երկրի թերատածեւին հետ: Այս հակման հետեանքը պիտի տեսնենք՝ երբ խաւարմանց վրայ խօսինք:

71. Լուսնին երկրագնտիս շուրջը դառնալով՝ իւրաքանչիւր շրջանին մէջ անդամ մը Արեւուն եւ երկրի մէջէն պիտի անց-

Ձեւ 40

նի. այն ատեն երեք զիւեր չարունակ երկնից երեսին վրայ Լուսին չենք տեսներ. սակայն երբեմն՝ թէպէտ եւ հազուադէպ՝ արեւուն մօտերն կը տեսնենք երկնից կապուտակին վրայ թեթեւ լուսով լուսաւորուած լուսնին բոլորակն. այս զիւքն կը կոչուի Ծնունդ լուսնի կամ նոր լուսին. մեր պատկերին Են:

72. Ենթադրենք թէ մենք երկրի հասարակածին Դ կէտին վրայ կեցած ըլլանք եւ մեր հորիզոնն ըլլայ Բ Բ'. երկիրս ինքն իր վրայ դառնալով՝ մեր արեւելքն կը դնենք Բ' կողմը, եւ արեւմուտք՝ Բ կողմը: Մեզի համար ճիշդ կէսօր է պատկերին մէջ, վասն զի արեւն մեր գլխուն վրայ ուղղահայ-

եաց մակարդակի վրայ է, սակայն լուսինն այ նոյն մակարդակի վրայ կը գտնուի Ե կէտին վրայ, թէպէտ եւ անտեսանելի . որով կը հասկըցուի՝ թէ բարձրադիտակն նոյն ժամանակին կատարուելով՝ Արեւուն հետ ելած պիտի ըլլայ եւ միասին պիտի մտնէ . Կր յիշեա պատճառն անշուշտ . ըսինք՝ թէ լուսինն օրական յետամնացութիւնն գրեթէ $\frac{3}{4}$ ժամ է :

Ե կէտէն շարժելով լուսինն երեք օր յետոյ Ե ին եւ Ջ ին կէս ճամբան կը հասնի . այն օրն՝ արեւն մեր միջօրէականէն անցնելէն վերջը լուսինն պիտի հասնի հոն . որով հազիւ թէ արեւը մտնէ՝ յետամնաց լուսինն պիտի երեւի վերջալուսի ժամանակ մառիկի ձեւով, եղջիւրներն դէպ արեւելք դարձուցած :

Երեք օր վերջը, կամ քիչ մ'աւելի , կը հասնի լուսինն Ջ կէտին վրայ, մինչդեռ մեզի կէսօր է . այն ատեն մեր հորիզոնին վրայ է դա, եւ 6 ժամ վերջը՝ մինչդեռ արեւակն ի մուտս է՝ լուսինն կը հասնի իր միջօրէական թարձրակէտին . Այն ատեն արեւէն ունեցած հեռաւորութիւնն $\frac{1}{4}$ շրջանակի է, որուն կ'ըսեն՝ կէս աղեղ տուրնջեան, եւ կէս սկաւառակն լուսաւորուած է, կորնթարդ կողմն դէպ արեւմուտք նայելով . այս առաջին քառորդն է :

Գրեթէ 7 օր վերջը Ջ էն է կէտը կը յետադիմէ . որով տուրնջեան ամբողջ աղեղի մը հեռաւորութիւն կայ յայնժամ արեւուն եւ լուսինն մէջ . ուստի երբ մեզ արեւն կը մտնէ՝ միւս կողմէն հորիզոնին վրայ է լուսինն ամբողջ սկաւառակն լուսաւորուած . այս է յրումն լուսնի :

Այս կէտիս վրայ լուսինն իր կէս շրջանն աւարտած է . 14 ու կէս օրէ մինչեւ հոս . այս եւս տասն ու չորս ու կէս օր՝ իր առաջին Ե կէտը կը հասնի : Իր առջի զիրքին հակառակն է հիմայ . վասն զի Ե կէտէն Ը հասնելով՝ արեւէն կէս տուրնջեան աղեղ հեռի է . որով արեւուն ելած ատենն սա իր բարձրագէտին վրայ է, եւ մեր կէսօրին կը մտնէ : Կիսովիմը լուսաւոր է, այլ այս անգամ կորնթարդն դէպ արեւելք կը նայի . վերջին քառորդն է :

Եօթն օր վերջը՝ դարձեալ կը հասնի Ե կէտն , եւ կ'ըսկսի արեւուն հետ ելլել ու մտնել :

Դիտենք հիմայ անգամ մ'ալ նոյն այս երեւոյթն՝ Երկրիս քնական շարժումն ալ ի նկատի առնելով . որ ամենաշոյզն զանազանութիւն պիտի պատճառէ, ինչպէս ըսինք :

(Շարայարեկի)

ԻՍՍԵ ԸՆԴ ՏԵՐԱՍՈՐ

Vergine, in cui ho tutta mia speranza.

PETRARCA

Կ'ուզեի պայծառ, աստղեր ըլլան բառերն, ո՛վ ՏԻՐԱՄԱՅՐ.
Անոնցմով յօրինեի ես քու ներքողը լուսանրաշ.
Կ'ուզեի ամեն կայակն անգին արեան Աստուածորդւոյ
Մարգարիտ մ'ըլլար չքնաղ. այն սխրալի մարգարիտներն,
Ընդելուզեալ հիւսիսի ճակտիդ պղսակ արժանաւոր.
Կ'ուզեի արցունքներդ աղամանդներ ըլլային.
Անոնցմով զարդարեի ես քու գըլուխդ արփիափայլ.
Կ'ուզեի սրտիդ վերքերն զոհար վարդեր ըլլային.
Այն վարդերով պճնեի եօթնանըշոյ կուրծքդ, ո՛վ Կոյս.
Կ'ուզեի ախուժախերդ մեղեդիներ ըլլային.
Այն աղեկեզ մեղեդեօր փառատրեի զքեզ, Սրբունի՝
Որ մանուկն ըստուներներէն զիս փրկեցիր եւ վերստին
Ի լոյսն տեւեցալի հանեցիր, ո՛վ Աստուածամայր,
Փրկութեան մարդկային ազգի առիթ ըսքանցելի.
Քեզմով երկարեալ կեանքս քեզի կը նըսիրեմ.
Հրաշալի անուանդ ի սեր զոն կենդանի ըլլայ բող այն.
Մարիամ, անունդ անուշակ տօնել մօտերս(*) եւ կը ցանկամ,
Որպէս երբեմն . . . ա՛խ քե վազել կարենայի ես այն տօնին . . .
Դուն կրնաս զիս կարող ընել քու քաղցր պաշտօնիդ.
Հրաշքդ, ո՛վ Մայր, աւարտե. Տուր ինչ որ դեռ ինձ կը պակսի.
Դուն միայն կրնաս տալ քու մայրենի աղեօքդ զայն.
Դուն միայն կրնաս ընել ինչ որ մարդուս է անհրնար.
Գըքացիր իմ վըրաս. եյի՛ր, քալե՛ր ըսիր ինձի.
Բըժըշկէ զիս բուրմովին. Որդւոյդ սիրոյն համար ըլլայ . . .

ԿԱՐԱՊԵՏ ԴԱՐԱԳԱՆ

Քերտ, 23 փետրուար 1898

(*) Ամէնօրհնեալ սուրբ Աստուածածնի անուան տօնը պիտի կատարուի այս տարի ալ, Յիսուս Փրկիչ Մայր Եկեղեցին, Զատիկ երկնորդօ ըլլի:

ԽՈՆՁ ԹՈՉՆԱԿՆ

Օր մ'էր եւ այն համակ ծիծաղ եւ հրապոյր,
Շող եւ առուակ, սիւզ եւ ծաղիկ, բոյր եւ բոյր
Քաղցրամբումնք որպէս ամալ սիրային
Գուրգուրալով եւ նագելով հեւային:

Իսկ եւ գոգցես այն հրմայից անտարբեր,
Թափառէի յանցեալ յուշոց տարուբեր,
Որք բռնտէին տարտամ՝ որպէս անձկաչրեաց
Հորիզոնին հանգոյն բերեւ գոյորշեաց:

Երբ հագեղորդ յոյգերուս մէջ տխրամած
Երագէի դադար հագույ ծրփանաց.
Նշմարեցի բռնակի մը նուրբ ստուեր
Որ օդին մէջ բախէր արագ զիւր բեւեր:

Եւ քառեցաւ հաւիկն՝ բերեւ, անշրշունք
Ցեղր առուակին եղէգանց վրայ փունք ի փունք,
Դադարելու յետ այն երկար ընթացին
Ջոր կատարած բուէր յոյներս խնդազին:

Ոսան երերի . . . բռնակն ի գուր բեւածէր,
Ծրփօտէ ծղօտ ի գուր յածէր եւ կոծէր.
Օրորմունքէն ալետատան եւ անվերջ,
Կը տագնապէր եւ տոռապէր յելեւէջ:

— Աչպէս եւ մարդ խնորէ հոգույ յոյգերուն,
Դադար՝ երկրի ալեաց միջեւ երերուն,
Ուր բափառի ոլոր մալոր առ խաբխափ
Դուն ուրեք գոճ, ոճ, գրեթէ միշտ յուսախար:

Դաշտաց զալօրն, երկնքի շողն ու կապոյտ,
Մրմունքն եւ ցոյ՛ հեզ առուակին գեղատաշտոյտ,

Աղամանդներ արշալուսին խաղաղիկ,
Գարուն, գեփիւռ, ծիծեռն, բիրեռն ու ծաղիկ,

Ժրպիտներ են, կենսապարգեւ, մոգական,
Ինկած համբուն արցունքներու մէջ մարդկան.
Քայց ի՛նչ օգուտ. յեա մի քրքման վաղանցիկ
Ցնդին, բա՛րէ, որպէս տնուրջ գեղեցիկ:

Փառք, մեծուքիւն, հանոյք, պատիւ եւ համբաւ
Վարդ են, այո՛, տկնախրտիղ, սրտագրաւ,
Քայց քառամին, ա՛խ, մինչ ի դող ի սարսառ
Քաղենք զամոնք յիրշոց մէջէն սոյրասուր:

Իսկ մարդն ինքն ալ չէ՞. Եղեգ մի հողմաշարժ,
Որ պիտի կէի հարուածոց տակ աղեխարշ:
Անդարձ վրելա . . . : Ամենայն ինչ առա ընդ հաւպ
Անհետանայ յարձանքին մէջ մշտածուփ:

Եւ պարտասեալ սիրան ո՞ւր գտնէ զիր կուռան
Կենաց մարտին եւ ճրգանց մէջ հանգրուան.
Կարծուած բարիքս հոգւոց պանդոյր եւ անձուկ
Դառնան բերեւս յոյս, փաղափշանք, խինդ, նեցուկ

Քայց քա՛ւ լիցի խոնջ թռչնակիւ, ո՛հ, երբե՛ք
Այլուր ինչքել նեցուկ սրտին անձկաբեկ,
Այլ լոկ ի քեզ, Աստուա՛ծ, ոյժ յար կենսաւետ,
Ո՛վ բացարձակ անշա՛րժի միայն դո՛ւ յաւետ:

Ք. Ե. Կ.

ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

(Շարունակութիւն տես քիւ 21)

Ե.

Կա՛յ արդեօք միջոց մը՝ որով պատմութեան եւ համեմատական վիճակագիրներու ընծայած օրինակներէն կարող ըլլանք մի քանի զրական կանոններ մակարել երկայնակեցութեան վրայ: Ըլլայ փորձերու նուազութիւնն, ըլլայ մէթոտի թերութիւնն այն սակաւաթիւ հեղինակութեանց մէջ որ այս խնդիրս յուզեցին, հետեւութիւնը աւելայն այս է. արդ եւ այժմ կարելի չէ այս մասին ո եւ է հաստատական օրէնք մը ձեւակերպել: Երկայն ապրելու համար, բաւական է միայն . . . չմեռնիլ: Ահա երկայնակեցութեան տեսական զրութիւններուն գերազոյն իմաստասիրութիւնը:

Ինչպէս երջանկութիւնը, այն ալ կը վիճակի երբեմն այնպիսիներու որ նուազ անարժան են: Սակայն կը թուի թէ չափաւորութիւնը, կենսական կորովոյն բարեխառն գործածութիւնն եւ անդական կանոնաւոր եւ յատկացեալ րեժիմ մը, խոր ծերութեան կարեւոր թէութիւններն են:

Սակայն եւ այնպէս՝ յիշենք քանի մը օրինակներ որ հակառակը կը հաստատեն:

Հոռմիլիոս Պոլլիոն, Հռովմայեցի հարիւրամեայն, իւր կենսականութիւնը կը վերադրէր միմիայն՝ գինւոյ մէջ հաց թաթխելով ապրելու կանոնին: Մարի Բրիու, 158 տարեկան վախճանեալ (1838), իւր վերջին տարիները միայն պանիրով եւ այծի կաթով ապրեցաւ: Ստէպ հայեցողական եւ մենակեաց վարքն, ամեն տեսակ զրկումներով, երկայն ապրելու մեծամեծ օրինակներ յառաջ բերած է. ինչպէս Սրբոց վարքերուն մէջ յայտ յայտնի ման կ'երեւի Օրինակի համար, Ս. Անտոն՝ 105 տարի. անոր ընկերն Մակարիոս՝ 110. եւ ճգնաւորն Պօղոս՝ 113:

Իսկ անդին ամենազբաղ պետական անձնաւորութիւնք, որոնց կեանքը լի եղած է ուրախութեամբ, փոթորիկներով, տենդերով, յաջողութեամբք, յաղթանակներով, յուսախաբողութիւններով, որոնք չեն դադրած երբեք վիճելէ, կռուելէ զօ-

րաւոր հակառակորդներու հետ , այսպիսի անձեր ալ կան որ (ինչպէս Կլատսթոն ու Պիզմարք) հանդարտօրէն կը վայելեն քաղցր ծերութեան մը հաճոյքները՝ անցելոյն յիշատակներովն պարարեալ :

Հոս կարճամիտներն կը հասնին մինչեւ 120 տարին . հոն խորագէտ փիլիսոփայներ ու գիտնականներ (ինչպէս Սոկրատ եւ Հումպոլթ) հարիւրի կը մօտենան :

Ոմանք կ'ապրին երկայն տարիներու շարք մը՝ անգաղար խմած եւ արեւցած ըլլալով . ոմանք ալ ամենէն չափաւոր եւ կանոնաւոր կեանք մը վարած ըլլալով :

Ուրիշմ Բիննիար, վերջերս ի գնին առնելով ամերիկեան երկայնակեացներու վիճակագիրը, յանգեցաւ սա հետեւութեան որ հարուստներուն համար երկայն ապրելու մեծամեծ խոչընդոտներ չեն պակսիր : Երկայն ապրելու համար , պէտք է աղքատ ապրիլ : Սկովտական հանդէս մը մի եւ նոյն առաջարկը կը հաստատէ : 1894 ին վախճանած Սկովտացի հարիւրամեաններու մէջ տասն եւ վեցը չատ աղքատ դասակարգի կը պատկանէին . քանի մը հատը մուրացկանութեամբ կ'ապրէին . իսկ միւսներն աղախին էին կամ պարտիզպան եւ ոմանք ալ պարզ արհեստաւոր :

Իսկ այս զրութեան բոլորովին հակառակ կ'ըլլայ Գոսթէրի ցուցակը , որ աղքատներու համար ամենեւին քաջալերական չէ : Ըստ այսմ , հազար հոգի հարուստ եւ հազար հոգի աղքատներէն , կ'ապրին հետեւեալ համեմատութեամբ .

	աղքատ	հարուստ
5 տարեկան	655	943
10 »	598	938
20 »	566	886
30 »	527	796
40 »	446	693
50 »	338	357
60 »	226	398
70 »	117	235
80 »	71	57
90 »	4	15

Որմէ կը հետեւի որ հարուստներն աւելի մեծ հաւանակաւ նութիւն ունին երկայն ապրելու քան թէ աղքատները :

Այսու հանդերձ ճշմարտութիւնը ի միջին կայանայ, ինչպէս միշտ, Հարստութիւնն որ կը պահպանէ այն զրկումներէն որոնք աղքատները կը տասանորդեն, ընդհակառակն կը տկարացնէ կազմուածքը: Շարունակ մեզի սպառնացող հիւանդութիւնք շատ աւելի դիւրաւ կը յարձակին հարուստներու վրայ, ի բաց առեալ տարափոխիկ ախտերը: Քանզի առատութիւնը ստէպ աւաղելի ազդեցութիւն մը կը գործէ առողջութեան վերայ, ամեն տեսակ զեղծումներով եւ շուայտութեամբ: Առանց խօսելու ոգելից ըմպելեաց գործածութեանը վրայ, որ արտօնացեալ դասակարգերուն կը տիրապետէ ամենանուրբ եւ չքեղ ձեւերու տակ, կայ մանաւանդ կերակրեղինաց չարաչար գործածութիւնը, յաճախ աւելի մլասակար քան զրկումներն. Բրօք. Բիչէի եւ կոմս Թօլսթոյի արդարացի դիտողութեան համաձայն ամենքնիս ալ մեր գործարանաւորութեան պահանջածէն գրեթէ երեքպատիկ աւելի կ'ուտինք: Անտի ծագում կ'առնուն անթիւ հիւանդութիւններ որ ժամանակէ քառջ կը կարճեցնեն մարդիկներուն կեանքը:

2.

Երկայն ապրելու համար յարաբերութիւն ունեցող կեանքի զրադմունքներուն գալով, Ամերիկացի գիտնականն Ֆրէնչ՝ Առողջապահական Տարեգրութիւններու ուսումնքէն այս ծանրակշիռ եւ վճռական հետեւութիւնը հանած է. շատ երկար ապրելու համար, զբաղելու է մանաւանդ բացօթեայ աշխատութիւններով: Իւր խուզարկութիւններն 43 տարիներու շրջան մը կը կազմեն. քննած է՝ ըստ հասակի եւ ըստ արուեստի, 238,792 անձերու վիճակը, քսան տարեկանէն վեր ըլլալու պայմանաւ. եւ գտած է սա համեմատութիւնն որ մինչդեռ պաշտօնեայք միջին հաշուով կ'ապրին 49 տարի, եւ դրամատեարք, համարակալք եւ լումայափոխք՝ 49, 6, եւ ուսուցիչներն, քահանայք եւ քփիչիք՝ 52, 16, կօշկակարներ, սափրիչներն ու գոհարաւաճառներ՝ 55, 5, մշակներն, երկրագործներն եւ աղարակատէրներն կը վայելեն միջին հաշիւ մը 66, 3 տարիներու: Պարադայ մը որ կը հաստատէ Ֆրէնչի հետեւութիւնները, հեռաձայնի (téléphone) ծառայող օրիորդներն որ նըստողական կեանք մը կը վարեն, միջին հաշուով 39 տարի միայն կ'ապրին: Երբ ակնարկ մը նետուի քաղքենի պաշտօնեայ-

ներու եւ երկրագործներու կեանքին սահմանը բաժնող խտրոյսին, մարդ գրեթէ կը խղճայ այն պանծացող դիւրակեցիկներու վիճակին, որոնք այնքան նախանձոտներ ու մրցակիցներ ունին։ Արդարադատ բախտն անոնց հանդարտիկ աշխատանաց վայելքը կը թունաւորէ, անոնց կեանքը մշակներու կեանքէն շուրջ տասն եւ վեց տարի զեղչելով, եւ մշակներն օժտելով աւելի երկայն ապրելու իրաւունքով, ի վարձատրութիւն անոնց տաժանելի աշխատութեան։

Որպիսի՞ գերազանց դաս մը կը սարունակէ այս վիճակագիրը։ Իբրեւ թէ կը գոչէ մեր ամենուն. «Ո՛վ մարդիկ, թողուցէք ձեր առողջութեան վնասարեւ այս զբաղմունքները, քաղաքներու կեանքն եւ յուզմունքները. դարձէ՛ք կենսապարգեւ արեւուն, անդաբեր հողոյն. քանզի փրկութիւնն՝ արտերու եւ մշակութեան մէջ է։

Այսու հանդերձ, Գասթէր ասոր հակառակ եզրակացութեանց կը յանգի։ Ըստ Գերմանացի գիտնականին, ամենէն աւելի երկայնակեացներն՝ աստուածաբաններն են, որոնց միջինն է 65 տարի. վերջը կուգան վաճառականներն՝ 61 տարի. պաշտօնեայինն՝ 61 տարի. երկրագործներն նոյնպէս, եւ զօրականք 59 տարի։

Եկեղեցականաց այս յաջողութիւնը կը հաստատուի քանի մը դէպքերով։ Վատիկանու վերջին Տիգերական ժողովքին ատեն, 1870 ին, 766 Եպիսկոպոսներու՝ որոնք ներկայ էին, վիճակագիր մը յօրինեցին. այս թուոյն մէջ 3 Եպիսկոպոսներ կային 96 տարեկան, 2 հատ 90 տարեկան, 20 հատ 80 էն 85, 46 հատ 75 էն 80, 79 հատ 70 էն 75, 164 հատ 60 էն 65, 133 հատ 55 էն 60, եւլն.։

Իսկ գիտնականներու, մատենագիրներու եւ գրագէտներու վիճակը դեռ համոզիչ փորձերով չկրցաւ ապացուցուիլ։

Քաղաքագէտներն ալ ոչ նուազ մրցակից կը հանդիսանան երկայնակեցութեան պայքարին մէջ։ Անգղիոյ մէջ, ուր Վիքթօրիա Թագուհին վերջերս տօնեց իւր գահակալութեան վաթսուներորդ տարեդարձը, կան դեռ եւս այնպիսի քաղաքագէտներ որոնք 70 տարեկերէ ի վեր «գործի վրայ» են։ Օրինակի համար կուս Մանսֆիլտ, 92 տարեկան, որ 11 տարի Երեսփոխանական ժողովին մասնակցեցաւ եւ 57 տարեկերէ ի վեր լորտերու ժողովին, Նոյնպէս Բէլլմ Վիլիէրս 1835 էն ի վեր երեսփոխանաց շարքին մէջ կը նստի։

Կենաց տեւականութեան վրայ ամենէն ազդեցիկ պարագայն եթէ փնտռուելու ըլլայ, այն ուլ ժառանգականութիւնն է: Եթէ ուզէք գիտնալ թէ որչափ պիտի կարենաք մերձաւորապէս վայելել կեանքի հաճոյքը, ձեր նախնեաց արձանագրութիւնները պէտք է որոնէք: «Հայրերն ազոխ կ'ուտնն եւ որդւոց ակռտները կ'ալնուին»: Նոյն իսկ ապահովագրական ընկերութիւններն մեծ կարեւորութիւն կուտան երկայնակեցութեան ժառանգականութեանը: Հարկւրամեայներն, ըստ մեծի մասին, երկայնակեաց ծնողքներու սերունդ են: Ծնողեան պահուն ծնողաց ունեցած տարիքն ալ պէտք է ուշադրութենէ վրայեցնել: Հունգարացին Քօրօզի, քսանուչորս հազար զէպքեր զըննելով, սա եզրակացութիւններն հանած է: Այն մարդիկ որ 25 եւ 40 տարիներու մէջ ծնունդ կուտան իրենց զաւակներուն, աւելի կենսական դիմացկուն փիճակ մը կը պարգևեն անոնց:

Լ:

Ի՞նչ պէտք է ուրեմն երկայն ապրելու համար: Ահաւասիկ էական խնդիրն: ԺԸ. դարու մէջ՝ քիմիագէտն Կէպլըր կարմիր ճեղուկն հնարած էր, եւ Բարասելո ԺԶ. դարուն՝ ամմաւացուցիչ քմայելին. երկուքն ալ ծերերը երիտասարդացնելու եւ մարդիկները անմահ ընելու համար: Բայց երկուքն ալ մահուան վճարն չատ կանուխէն զոհ եղան. առաջինը 50 եւ երկրորդը 47 տարեկան: Հնդկաստանի պանծացեալ գաղտնի զիտութիւնն ալ ծիծաղաշարժ է. երիտասարդացնելու հրաշագործութիւնը կը քարոզեն զառամեալ ծերեր: Նման այն մարդոց որ հազի զեզ կը ծախեն . . . հազալով, կամ անոնց՝ որոնք հարուստ ըլլալու միջոցներ կը վարդապետեն առանց դահեկան մը ունենալու իրենց դրպանին մէջ:

Մահուան սերմը իւրաքանչիւր ոք յինքեան կը կրէ: Ծնանելու ժամանակ կ'ըսկսինք մեռնիլ: Մաս առ մաս կը մեռնինք ինչպէս կ'ըսէր Պիշա: Շատ ծերեր, ըստ Տօզթ. Պլօքի, մասնաւոր հիւանդութենէ մը չեն մեռնիր, այլ միայն տարրերու մաշկէն հիւծելէն: Ծերութիւնն ինքնին հիւանդութիւն մ'է: Կանութեզը կը մարի, պարզապէս իւզի պակասութենէն:

Եթէ մեր երկրաւոր յօրինուածին անմահութիւն չենք կրնար տալ, սակայն մեծապէս կախումն ունի մեզմէ՝ զայն երկայն ժամանակ պահպանել: Այն առածը թէ մարդ չմեռնիր,

այլ կտմաց կամաց զինքը կը մեռցնէ, շատ զիպուածներու մէջ իրաւացի է: Վասն զի ճշմարիտը խօսելով, մեր կազմուածքին համեմատ եղող կեանքին հազիւ կէսը կամ առ առաւելն երիւր մասը միայն կ'ապրինք: Մարդկային կենաց բնական տեւողութիւնը 90 տարի կամ 100 է: Այս սահմանին չհասնողներուն մեծագոյն մասը իրենց յանցանքովը, իրենց մոլութիւններէն յառաջ եկած հիւանդութեանց պատճառաւ կը մեռնին: Շատերն ալ տրամութենէ կը մեռնին, ինչպէս կ'ըսէ Պիւֆօն:

Տ. Զրուանս, ըստ Արիստոտէլի եւ Պիւֆօնի, զիտնակաշնարար այսպէս կը սահմանէ կենաց տեւողութիւնը: Աճման տեւողութիւնն հինգով բազմապատկեալ: Զիւն աճումին տեւողութիւնն է 5 տարի, ուղտին 8 տարի, եղան 4 տարի, մարդուն 20 տարի. իսկ արդ առնց սովորական կեանքն է՝ ձիու համար 25 տարի, ուղտին 40, եղան 20: Հետեւարար մարդուն համար բնական տեւողութիւնը պիտի ըլլայ 100 տարի, եթէ ինքը կարելի եղածին չափ չկարճեցնէ այս սահմանը:

Վերջացնենք այս տեսութիւնները, յիշելով կենաց կարճնալուն զխաւոր պատճառներէն մին եւս: Այս պատճառն որ անմտադրութեամբ կ'անցնի յաճախակի, մահուան երկիւղն է: Տարիքը յառաջանալով, մարդ գրեթէ իր անձին թեւադրութիւն կը կատարէ այս սարսափին ազդեցութեան ներքեւ: Իւր ընթացքին վախճանին հասած կարծելով զինքն, չարունակ մահուան մտածութեամբ կը սնանի, նախազգածմունքով եւ ցնորդներով կը տանջուի: Այս երկիւղը կը շուարեցնէ եւ մահը կը փութացնէ: Այսպէս զարհուրանօք եւ արհաւիրօք պաշարուած մարդ մը քիչ կ'ուռէ, չկրնար մարսել: Չղսյին դրութիւնը կը խանգարի, դործարանաւորութիւնը տակաւ կը քայքայի, անսահման տրտմութեամբ եւ անուռ չուռեցող հիւանդութիւններով երեւակայութիւնը շատ անգամ հիւանդութիւն եւ նոյն իսկ նիւթական վէրքեր կրնայ յառաջ բերել:

Ուստի պէտք է այս անօգուտ եւ վատ երկիւղի դէմ զինուել, մաքառել. մարդկային կենաց սահմանը անքան կարճ չենթադրել: Մեծ ժանտախտներու պահուն երկչոռներն եւ զոռացողներն աւելի զո՛հ կ'ըլլան համաճարակին:

Հարկւածեայներուն վարքը եթէ հետադօտելու ըլլանք պիտի տեսնենք թէ ամենէն անտարբերներն են: Երկիւղը չհետացներ մահը այլ մանաւանդ կը շտապէ: Ուստի երկայն ապրելու միջոց մըն ալ, եւ կարի զօրաւորներէն է, մահէն չվախնալ:

ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԸՄՏ ԾԻՍԻ ԱՆԱՖԻՏԱՅ

ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵԱՂ, ԽՆԱՄԱԿԱՂԻ ԵՒ ԱՐԳԵԼՄԱՆ
ԵՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ ՄԷՋ ԿԵՆԴԱՆԵԱՑ
ԵՒ ՀՐԻՏԱԿԱՅ ԵՒ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆՑ

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ .

ԱՐԳԵԼՄԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ

ԶԱՓԱՀԱՍՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՏԱԾ Ա. — ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՎՐԱՅ

(Շարունակութիւն տես քիւ 21)

Յօդ. 48. — Արդեւման կ'ենթարկուի կրտսերն, չափահասն
ի վիճակի կատաղութեան եւ խենթութեան կամ անկարողութեան,
անառակն եւ պարտատէրն ի վիճակի անանկութեան:

Յօդ. 49. — Ապախա են ամենայն քաղաքական գործք
կրտսերոյն՝ որ բանավարութեան հասակին չէ՛ հասած, ինչպէս
նոսեւ խելագարին՝ որ ժամանակի լուսաւոր միջոցներ չունի:

Վաւեր են քաղաքական գործք խելագարի մինչ գործուին ի
լուսաւոր միջոց ժամանակի:

Յօդ. 50. — Յարմատոց ապախա են քաղաքական գործք
կրտսերոյն գործեալք ի հասակի բանավարութեան կամ չափա-
հասի ի վիճակի խելագարութեան, եթէ նոյն գործք մնառակար
ըլլան նմին իսկ կրտսերոյն կամ խելագարին, թէպէտ եւ հա-
ւանեալ ըլլան, ի բնական կամ ի հարկեալ խնամակալէ:

Յօդ. 51. — Քաղաքական գործք կրտսերոյն՝ գործեալք ի

հասակի բանավարութեան, եւ չափահասի ի վիճակի խելագարութեան, որ կրնան իրենց նպաստաւոր կամ վնասակար ըլլալ, ենթարկեալ են վաւերացուման խնամակալի, երբոր գործն կրնայ հաստատութիւն ստանալ վաւերացմամբ:

Յօդ. 52. — Կրտսերն քաղաքականապէս պատասխանատու է անձանց կամ ստացուածոց նկատմամբ գործած ոճրոց եւ յանցանաց համար: Ինքն ուղղակի պարտաւորեալ է վնասուց եւ շահուց:

Չափահասն ի վիճակի խելագարութեան նոյն խոկ կրտսերոյն կացութեան մէջ է:

Յօդ. 53. — Կրտսերն, ինչպէս նաեւ չափահասն ի վիճակի խելագարութեան, պարտաւորեալ չէ՝ առանց հաւանութեան խնամակալի փոխ առած գումարոց համար, եւ ոչ իրեն քով զրուած աւանդին կամ անօթատուչութեան համար, եւ ոչ իսկ առանց այդ հաւանութեան իրեն վաճառեալ իրի համար, միայն թէ խնդիրն չըլլայ անձի կամ կենդանի էակի նկատմամբ՝ որ իրեն յանձնուած ըլլայ: Կրտսերն պարտաւորեալ է՝ խնամակալին հաւանութեամբ իրեն յանձնուած աւանդին արժողութեան, համար:

Յօդ. 54. — Արգելումն կ'ըլլայ ի դատաւորէ ընդդէմ որոյ եւ է աղատ չափահասի, որոյ միխողութիւնն ապացուցեալ ըլլայ վկայից միջոցաւ:

Արգելեալն չկրնար գործել վաւերականապէս որ եւ է գործ լուծանելի ի բնէ կամ ոչնչանալի վասն թերութեան զգոնութեան: Գործոց նկատմամբ արգելեալն կրտսերոյն կը նմանի:

Գործք գործեալք արգելեալ անձէ, ի միջոցի արգելման անվաւեր են, եթէ հրամանաւ դատաւորի գործեալ չըլլան:

Արգելմանէն առաջ գործեալ գործքն վաւեր եւ ենթակայ են արդեանց:

Յօդ. 55. — Միխողութեան պատճառաւ արգելեալ անձն կրնայ հաւանիլ այն գործոց՝ որք ի բնէ անլուծանելի եւ վաւեր են, թէպէտ եւ կատակի համար գործեալ ըլլան: Այսպէս կրնայ ամուսնանալ ապահարզան ընել եւ անուցանել այն անձինքը՝ որոնց պարտաւորի թոշակ կապել ապրուստի համար:

Այնպիսին լուծեալ է ի հայրական իշխանութենէ:

Կրնայ վաւերականապէս որ եւ է յայտարարութիւն ընել ի ճանաչումն անձնական պարտուց եւ խոստովանիլ ոճիր ինչ՝ որոյ պատուհասն պատժական է կամ զրամական եւ պարգեւա-

սուռութիւնն ընել եւ բարեգործական հրիտակ շնորհել մինչեւ ցերբորդ մասն ընչից իւրոց, եթէ ժառանգ ունի:

Յօդ. 56. — Պէտք է արգելուլ ի գործածութենէ պաշտաման իւրեանց չարմիտ իրաւագէտը (Միւֆթին)՝ որ ստայօգ ձեւեր կը սորվեցնէ կողմանց կամ սուտ մեկնութիւն (Ֆէթվա) կուտայ, նոյնպէս պէտք է արգելուլ տղէտ բժիշկը եւ սնանկացեալ գործակատարը եւ այն անձինքը՝ որոնք մենավաճառութիւն կ'ընեն ճարտարական արհեստի մը:

Յօդ. 57. — Խնամակալն կրնայ յիշխանութենէ ազատ կացուցանել կրտսերը եւ կարողութիւն տալ անոր վաճառականութիւն ընելու, եթէ նկատէ որ ձեռնհաս եւ ընդունակ է աշխիւյ ճանչնալու վաճառման մէջ քնատէրութեան փոխադրութիւնը եւ գնման մէջ նորին ստացումը, եւ կրնայ զանազանել բանաւոր անձանց հանդիպած թեթեւ վնասը ծանր վնասէն:

Յօդ. 58. — Վաճառականութիւնն ընելու կարողութիւն ստացած կրտսերն կրնայ վաճառել եւ գնել նաեւ ծանր վնասով, գործակալ կարգել վաճառելու եւ գնելու համար, դրաւական տալ կամ առնուլ, անօթատուչութեան ⁽¹⁾ հաւանիլ, երկիրները վարձու առնուլ կամ տալ ի զաղթականութիւն կամ ի սակ, յայտարարութիւն տալ ի ճանաչումն պարտուց կամ աւանդի իրիք, գնոյն մէկ մասը թողուլ ծածուկ կամ պարտաւորիչ թերութեանց համար, հաւանիլ Մոհապլանի (որ է օգուտ պատճառեալ ի շահուց կամ յանձնական նկատմանց), պարտապանին պայմանաժամ շնորհել, իրաւախոհ ըլլալ:

Յիշխանութենէ ազատեալ եւ վաճառականութիւն ընելու կարողութիւն ստացած կրտսերն չկրնար առանց հաւանութեան խնամակալի հաւանիլ ի փոխատուութիւն սպառելի եւ ի պարգեւատուութիւն եւ յապահովագրութիւն եւ ո՛չ իսկ ամուսնանալ:

Խնամակալէն հաղորդեալ կարողութիւնն չարգելուր կըրտսերոյն տրամադրել կարողութիւն ստացած անձանց ինչքը:

(1) Comodato,

ՀԱՏԱԾ Բ. — Բանավարութեան⁽¹⁾, Հասակին եւ
Երիտասարդութեան⁽²⁾ եւ Չափահասութեան⁽³⁾ վրայ

Յօդ. 59. — Բանավարութեան հասակն՝ թէ՛ արական եւ
թէ՛ իգական սեռի համար, սահմանեալ է գէթ եօթներորդ տա-
րիքն. այս հասակին մէջ կը դադարի Հատանանն արուին հա-
մար եւ անիկայ եւած է ի Հատանանէ:

Երիտասարդութեան հասակն արուին համար երկուսասու-
ներորդ տարին է: Դուստրն երիտասարդ է երբոր լրացնէ ին-
ներորդ տարին, եւ այս հասակին մէջ կը դադարի Հատանանն:

Յօդ. 60. — Արքունք արուին կը ծագին ֆիզիքական նշան-
ներէն, որ կը յայտնեն սոյն վիճակը:

Նոյնը պէտք է ըսել զստեր նկատմամբ, նկատողութեան
առնելով անոր սեռը յայտնող մասնաւոր նշանները:

Ի թիւրութեան այս նշանաց, թէ՛ մէկն եւ թէ՛ միւսն յար-
բունս հասեալ կը համարի յետ լրանալոյ հնգետասաններորդ
տարին:

Յօդ. 61. — Մինչ յարբունս հասեալ է մէկ եւ միւս սեռի
դաւակն՝ կը դադարի խնամակալութիւնն:

Թէ՛ մէկն եւ թէ՛ միւսն այդ հասակի մէջ կրնայ արամա-
ղրել իրեն անձին վրայօք: Չեն կրնար բնադատուիլ անոնք
ամուսնութեան, միայն թէ խելաղարութեան կամ կատաղու-
թեան վիճակի մէջ չգտնուին:

Սակայն խնամակալութիւնն չդադարիր նկատմամբ ընչից
յարբունս հասնելով հասակն: Սոյնն կը դադարի չափահասու-
թեամբ, որ կը յայտնուի ի բուսականութենէ ի բարի մատակա-
րարութիւն:

Յօդ. 62. — Մէկ եւ միւս սեռի կրտսերն չկրնար, յար-
բունս հասնելէն առաջ, ընտրողութիւն ընել ինդ մէջ հօր եւ
մօր, որ բաժանեալ ըլլան ապահարզանիւ:

Յօդ. 63. — Եթէ յարբունս հասեալ կրտսերն միանգամայն
չափահաս եւ ընդունակ ըլլայ կառավարելու իւր անձը, կրնայ
ընտրողութիւն ընել ընդ մէջ հօր եւ մօր, եւ եւս առանձին
ապրիլ:

(1) Age de raison.

(2) Adolescence.

(3) Majorité.

Յօլ. 64. — Յարգուն հասեալ դուսարը, թէ կոյս ըլլայ թէ ոչ, չէ հնար ինքնիշխան թողուլ, որ եւ ընտրողութեան իրաւունք՝ չունի:

Հօր կամ հայրական հաւուն կ'իյնայ պահել զայն իրեն իշխանութեան ներքեւ:

Դուստրն կոյս, մինչ յառաջացեալ է ի հասակի եւ ճոխացեալ ամենայն յատկութեամբ բանականութեան եւ առաքինութեան, չկրնար բռնադատուիլ բնակելու այնպիսոյն հետ՝ որ իրեն վրայ հայրական իշխանութիւն կը դործածէ: Նոյնը պէտք է ըսել զստեր նկատմամբ, զոր հնար է ինքնիշխան թողուլ եւս եւ կոյս չըլլալով:

(Շարայարեյի)

ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԸՆԴ ՄԱՐԴԿԱՆ

եւ

ՄԱՐԴԿԱՆ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

(Շարունակութիւն տես թիւ 19)

Մ Ա Ս Ն Գ.

Աստուծոյ առ մարդիկ եւ մարդկան առ Աստուած ունեցած փոփոխակի յարաբերութիւնները տեսնելն էս վերջը, բնական կուգայ խօսիլ մարդուս առ Աստուած ունեցած գլխաւոր պարտաւորութեան վրայ, որ կը յայտնուի կրօնք բառովը: Արդ կրօնքն կրնայ նկատուիլ ենթակայապէս եւ առարկայապէս. ըստ առաջին նկատման է «Առաքինութիւն մը որով Աստուծոյ պարտաւորեալն կ'ընծայուի»: Երկրորդ նկատմամբ է «Հաւաքումն թէ՛ նիւթական եւ թէ՛ աննիւթ գործոց, որոնցմով մարդն դործնականապէս կը ճանչնայ իւր առ Աստուած ունեցած յարաբերական կարգն»:

Արդ մտածելով մենք զկրօնս այս երկրորդ նկատման տակ՝ ցուցուցած պիտի ըլլանք անոր հարկաւորութիւնը, եթէ հաստատելով ասպցուցանեմք թէ՛

ա) Մարդս ունի բնական պարտաւորութիւններ առ Աստուած . .

բ) Մարդս բնականօրէն պարտաւորեալ է ընծայել Աստուծոյ ցեղքին եւ արտաքին պաշտամունք :

Կ'ապացուցանեմք ա) մասն այսպէս .

1. Բնական պարտաւորութիւնը մէկու մը առ միւսն կը տրուին միոյն ի միւսէն բարոյական կախման համաձայն : Արդ մարդն բնականօրէն Աստուծոյ այս բարոյական կախումն ունի, որովհետեւ Աստուած է մարդուս արարիչն՝ պահպանիչն եւ վերջին վախճանն, ինչպէս տեսանք : Ուրեմն մարդս ունի բնական պարտաւորութիւններ առ Աստուած :

2. Մարդս ունի բնական պարտաւորութիւններ առ Աստուած՝ եթէ Աստուած բնական իրաւունքներ ունի ի մարդն , քանզի իրաւանց կը համապատասխանէ պարտաւորութիւնը : Արդ Աստուած ստեղծիչ, պահպանիչ եւ վերջին վախճան ըլլալով մարդոյս՝ ունի ի նմա տէրութեան եւ կառավարութեան իրաւունքները : Ուստի եւ մարդս ասոր համաձայն ունի հպատակութեան, հնազանդութեան, սիրոյ, եւլն. բնական պարտաւորութիւններն :

Կ'ապացուցանեմք բ) մասն հետեւեալ կերպով .

Նախագիտելիք . Պաշտամունքն է « Կրօնք առարկայապէս նկատեալ » : Կը տարբերի յարարողութեանց՝ որք աւելի կը նշանակեն Աստուծոյ ընծայուելիք պաշտաման կերպն նկատող գործողութիւնները : Պաշտամունքն երկու տեսակ է . այս է ներքին եւ արտաքին : Ներքինն այն է՝ « որ ամբողջապէս կը կայանայ աննիւթ հոգւոյ կարողութեանց գործողութեան մէջ » : Իսկ արտաքինն է այն եւ կը կայանայ այն գործողութեանց մէջ, որք զներքինն զգալի կ'ընեն :

1. Պէտք է ցեղքին պաշտամունքն . Ներքին պաշտամունքն այն գործողութիւնները կը նկատէ, որոնցմով մարդուս նախ միտքն կը ճանչնայ աստուածային գերազանցութիւնը եւ իւր անկէ ունեցած կախումը , ուստի եւ զայն իբր իւր արարիչն, իւր տէրն, իւր պահպանիչն, հպատակութեամբ, հնազանդութեամբ, զգացմամբ կամաց հետ ի միասին զմարդն կը հպատակեցնեն Աստուծոյ, եւ զայն կ'ուզէ առ իւր վախճանն, որ է նոյն ինքն Աստուած : Արդ վերը ըսածներնէս յայտնի է որ առ այս պարտաւորեալ է մարդս : Ուրեմն եւ պարտաւորեալ է մարդն ներքին պաշտամունքները Աստուծոյ ընծայելու :

2. Ամբողջ մարդ ստորագրեալ ըլլալով Աստուծոյ իւր ամբողջութեամբն պէտք է որ նոյն պաշտամունքները մատուցանէ։ Արդ մարդս ներքին կարողութիւններէն զատ ունի նաեւ արտաքին զգայական կարողութիւններ ալ՝ որք անձնաւորական միութեան պատճառաւ ի յարաբերութեան հետ ներքիններուն հետ, եւ ի նոցանէ կր կտռալարուին. ուստի եւ արտաքին կարողութեանց պաշտամունքն ալ միացած ըլլալու է ներքին պաշտամանց, որով ոչ միայն ներքին պաշտամունքն՝ այլ նաեւ արտաքինն հարկաւոր է մարդու, նամանաւանդ որ ի բնութենէ մարդս ներսը զղացածն արտայայտելու հակեալ ըլլալով եւ արտաքին կարողութիւններէն մեծապէս ներքին գործողութեանց մէջ օգտուելով անհրաժեշտ է իրեն համար այսպիսի պաշտամանց մէջ ալ արտաքինին ղիմելը։ Ասոր համար էր որ ամենաինչ եւ ընդհանուր ազգաց մէջ ալ այս կրօնական արտաքին ցոյցերն ալ զտնուած եւ պահուած են, թէպէտեւ շատ անգամ աւելորդապաշտական եղած ըլլան։ Ուստի եւ կը վերջացնենք մարդս պարտաւորեալ է թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին պաշտամունքներ մատուցանել Աստուծոյ։ Բայց այս ամենուն հաւաքումն զկրօնս կը կացուցանէ առարկայապէս։ Ուրեմն կրօնքն անհրաժեշտ է մարդու համար։

Բայց մենք կ'աւելցնենք որ այս կրօնքն մէկ միայն կրնայ ըլլալ եւ պէտք է որ ըլլայ։ Եւ յայտնի է, որովհետեւ Աստուծոյ նկատմամբ ունենալիք կրօնքնիս պէտք որ ճշմարիտ ըլլայ։ Արդ ճշմարիտ կրօնքն մինակ մէկ հատ կրնայ ըլլալ, ինչպէս նոյն կարգի ճշմարտութիւն մը մի միակ է։ Ուրեմն եւ կրօնքն ալ մէկ հատ պէտք է ըլլայ։

Ասով յայտնի կը ցուցուի Անտարբերականութեան (Indifferentismus) սխալն ի կրօնից գործաւ։

(Շարայսրեի)

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

Աշակերտ, Բ. Լ. Հայկ. վարժիք.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն տես թիւ 21)

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ Ե .

Սրբուհի Մոնիգա՝ Ոգոստինոսին դարձին վրայօք զգացած
ուրախութեան չդիմանար, կ'աւանդէ զհոգին :

387

Ճամբայ չելած, կամ թերեւս ճամբորդութեան մէջ, ըստոյզ չգիտցուիր, Սրբուհի Մոնիգայ մտաց յափշտակութիւն մ'ունեցաւ, որն որ քաջ ցոյց տուաւ իւր հոգւոյն հակումը : Սուրբ Կիպրիանոսի տօնին օրը, առտուն կը հաղորդուի, եւ ամփոփ մօքով եւ խորին զգացմանց մէջ ընկղմած տուն կը դառնայ : Չենք գիտեր ինչ պատճառս, զուցէ միտքը ինկած է երեք տարի առաջ Սուրբ Կիպրիանոսի մատրսն մէջ անցուցած նշանաւոր գիշերը, եւ անոր վրայ երախտապարտ սիրտը զգացած է այն արտաքոյ կարգի հրճուանքը, յանկարծ կը յափըշտակուի մոռք. եւ մարմինը գեանէ վեր՝ օղին մէջ բարձրանալով, կ'ըսկսի կանչել. «Թռչի՛նք դէպ ի երկինք, թռչի՛նք դէպ ի երկինք» : Այնպիսի յանկարծուստ եւ սնսովոր վարմունք մը քովը գտնուողներուն զարմանքը կը չարժէ, վասն զի Մոնիգայի բնակորութիւնը սովորաբար հանգարտ էր : Օգոստինոս, Աստուածատուր, Ալիքիոս կը փութան իրեն քովը, բայց ինքը առանց պատասխան տալու անոնց հարցմանցը, դէմքը աստուածային հրճուանքով մը այլակերպած, Դաւիթ Մարգարէին հետեւեալ խօսքը միայն կը կրկնէ՝ ըսելով. «Միրտ իմ եւ մարմին իմ ցնծացաւ յԱստուած կենդանի» :

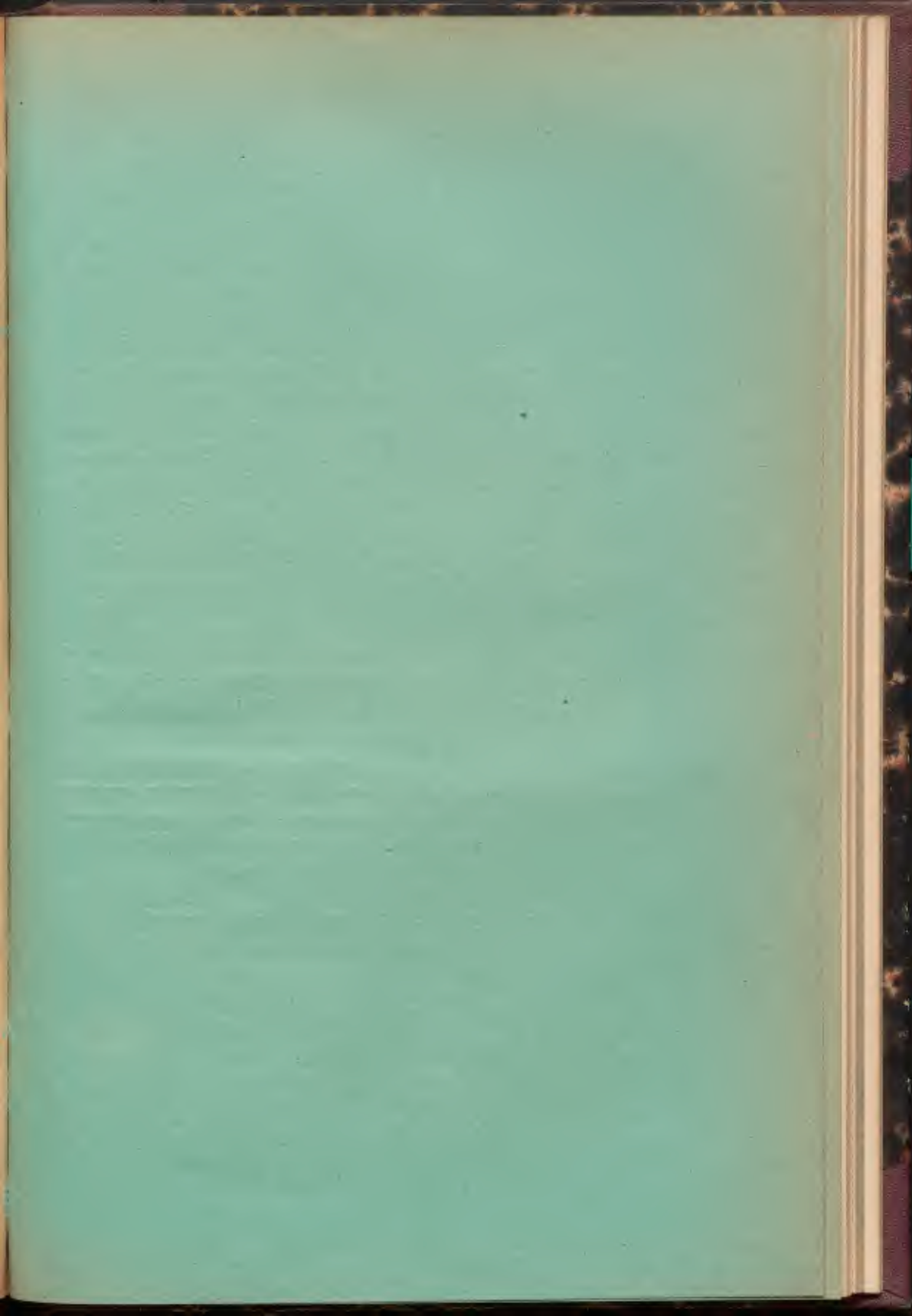
Այն օրուքն է ի վեր արքայութեան մտածմունքը վայրկեան մը չթողուց զինքը, այն ըսել չէ որ անկից առաջ ալ Մոնիգա՝ ինչպէս ամեն սուրբերը, աշխարհքիս համար ատելութիւն , եւ երկնից արքայութեան մեծ վաժառ մ'ունեցած չըլլայ . սակայն Օգոստինոսին դարձէն առաջ ամենեւին միտքն եկած չէր որ ինքն՝ անմայր թողլով իւր զաւակն աշխարհքիս վտանգներուն մէջ , կրնար երթալ վայելելու յսուխտեանական փառքը . միտքն իյնալու ալ ըլլար այնպիսի խորհուրդ մը, բոլոր ուժովը պիտի հալածէր զայն . վասն զի կ'ուզէր անպատճառ դարձնել զանիկայ առ Աստուած . եւ քանի որ այն դործողութիւնը զըլուխ հանած չէր, ուրիշ բաղձանք մ'ունենալն անկարելի էր իրեն : Բայց հիմայ որ զանիկայ դարձած կը տեսնայ, եւ անկարօտ մօր մը պաշտպանութեան , արքայութեան բաղձանքովը սոսկ կը սնանի. խօսակցութեանց նիւթը շարունակ երանական կենաց վրայ է, շնորհալի նայուածքը միշտ հոն է եւ սեւեռած :

Ճամբորդութեան հոգերն ոչ միայն իւր վսեմ խորհրդածութիւնները չեն խանգարեր , այլ ընդհակառակն կը սնուցանեն զանոնք . ինչու որ բնութեան յարատեւ փոփոխութեան զիւմաց , հոգին եւս քան զեւս եռանդուն փափաքով անանց եւ անխփփոխ երանութեան ետեւէ կը հառաչէ : Մտացն ամիսփութենէն , արտի խաղաղութենէն , Աստուծոյ եւ յաւիտեանական կենաց վրայ ունեցած յարատեւ մտածութենէն, զիւրին էր գուշակել թէ աւելի յերկինս կը հուէր քան թէ յԱփրիկէ :

Օգոստինոսի գալով, այն ճամբորդութիւնն իրեն համար ալ աղօթից եւ ուսմանց ճշդիւ պարապելու արգելք մը չըլլար : Առ Աստուած դառնալէն ի վեր օրուան ժամերն երկուքի բաժնելով, զլիաւոր մասը նուիրած էր աղօթից , սաղմոսերգութեանց, սուրբ Դրոց ընթերցան եւ այն ամեն ներքին եւ աստուածային իրաց որոնց վրայ կը կայանայ ճշմարիտ երջանկութիւնն եւ հանգստութիւնն այս աշխարհքիս մէջ : Մնացած ժամերն ալ՝ փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական բարձրագոյն խնդրոց ուսման զոհած էր : Արդէն Միլանէն չելած՝ Ընդդիմ Մանիքեացոց ճառը լինյուցած ըլլալով, Յաղագս կրօնից ճառն ալ իւր զլիւտն միջ սկսած էր գծագրել . եւ միանգամայն ամենասուրբ Երրորդութեան եւ Մարդեղութեան վսեմ խորհրդոց վրայ սկսած էր սեւեռել իւր սրատես նայուածքը : Ուստի ճամբորդութեան մէջ ալ կը շարունակէ իւր աշխատութիւնները : Կը պատրաստէ նաեւ իւր մօրը հետ այն պարզ բայց

ծանրակշիռ կանոնքն հասարակութեամբ կենցաղավարելու եւ զանակին վրայ, որուն համն տաւ էին ի Քաթաքում որ աշխարհքէս հեռու՝ մի միայն Աստուծոյ ներկայութեան առջին հրճուեր էին։ Նոյն նպատակաւ Բիզայէն անցնելու առենին սուրբ Օգոստինոս եւ արքունի Մանիգա իրենց ուղիղ ճամբէն քիչ մը կը չեղին, ի մօտոյ դիտելու համար այնպիսի տեսարան մը, որ իրենց բարեպաշտութեան գեր ի վերոյ հաճելի էր, բարի ճշնաւորաց ակումբ մը Սպէնինեանց խիս եւ միջին անտառներուն մէջ պատսպարուած ըլլալով՝ Թէրայիտայ հիմնալի սքանչելիքը հոն ալ սկսեր էր նշմարուիլ։ Արդէն Միլանէն չելած զացեր տեսեր էին սուրբ Ամբրոսիոսի կառավարութեան տակ եզող կրօնաւորաց եւ կուսանաց միալամուծիւններն, անոնց խօսակցութիւններէն եւ բարեպաշտական կենցաղավարութենէն լուսաւորուելու, եւ իրենց ապագայ կենաց ընթացքին վրայ որոշողութիւն մը առնելու դիտմամբ։ Ուստի ուղեցին նմանապէս զասոնք ալ տեսնալ եւ հետերնին խօսակցիլ։ Դժբախտաբար իրենց ճամբորդութեան այս կէտին վրայօք մասնաւոր տեղեկութիւն մը չունինք։ Այս զէպքն ալ այն անհամար զէպքերու կարգը զասուելու է որոնց համար Օգոստինոս կ'ըսէ. «Ո՛րք մը բաներ լռելեայն կ'անցնիմ, որովհետեւ կը փութամ աւարտել։ Գառք եւ գոհութիւն քեզի, ո՛վ Աստուած իմ, ոչ միայն զրած այլ եւ լռած բաներուս համար, այնքան անթիւ բարեւաքդ համար, զորս ընդունած եմ քու բարութենէդ»։

(Շարայարելի)

ՊԵՏԿԵՐ տասն և հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան.
Դաւանաց և օտար երկիրներու համար
բոլորտարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշխարանչիշը թիշ 2 դահեկան

ՊԵՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա, Նեշիլ փողոց
Թիւ. 1, ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան և թերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولمشدر